

Л.Н.ГУМИЛЕВ ат. ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY
Л.Н. ГУМИЛЕВ ат. ЕҰУ ЖАНЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ
ИНСТИТУТ СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЕНУ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
IMS OF LN GUMILYOV ENU
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ
ИНСТИТУТ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ
ECONOMIC RESEARCH INSTITUTE
«ҚАРЖЫЛЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖӨНІНДЕГІ ОРТАЛЫҚ» РМҚ
РГП «ЦЕНТР ПО ИССЛЕДОВАНИЮ ФИНАНСОВЫХ НАРУШЕНИЙ»
RSE «CENTRE FOR FINANCIAL VIOLATIONS RESEARCH»

**«ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ТУРБУЛЕНТТІЛІК РЕЖИМГЕ КІРУ
ЖАҒДАЙЫНДА ЕЛДІҢ СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ»**

Халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының

ЕҢБЕКТЕРІ

ТРУДЫ

Международной научно-практической конференции

**«ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТРАНЫ
В УСЛОВИЯХ ВСТУПЛЕНИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ
В РЕЖИМ ТУРБУЛЕНТНОСТИ»**

Works of the international scientific- practical conference

**«FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE COUNTRY IN CONDITIONS
OF ENTRY OF THE WORLD ECONOMY TO THE MODE
OF TURBULENCE»**

1 часть

2015

Астана

УДК 339.9(063)
ББК 65.5
Ә 52

Редакция алқасы

МАДИЯРОВА Д.М. – төрағасы, э.ғ.д., профессор
РАХМЕТУЛИНА Ж.Б. – төраға орынбасары, э.ғ.к., профессор, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Экономика» кафедрасының меңгерушісі
АХМЕТЖАНОВА С.Б. - э.ғ.д., профессор, Ғылыми экономикалық сараптама орталығының директоры, Экономикалық зерттеулер институты
АЗАТБЕК Т.А. – э.ғ.д., профессор
ЕГЕМБЕРДИЕВА С.М. – э.ғ.д., профессор
РАИМБЕКОВ Ж.С. – э.ғ.д., профессор
ШАЛБОЛОВА У.Ж. – э.ғ.д., профессор
КӘРІБАЕВ Ә.А. - э.ғ.к., Қолданбалы ғылыми зерттеулер бөлімінің меңгерушісі, Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық»
СЫДЫҚНАЗАРОВ М.Қ. - ф.ғ.к., саясаттану PhD докторы, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ жанындағы Заманауи зерттеулер институтының директоры
ТЛЕСОВА Э.Б. - э.ғ.к., доцент

Ә 52 «Әлемдік экономиканың турбуленттілік режимге кіру жағдайында елдің сыртқы экономикалық қызметі» халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының еңбектері. - Астана: Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2015.-551б.

Труды международной научно-практической конференции «Внешнеэкономическая деятельность страны в условиях вступления мировой экономики в режим турбулентности».- Астана: Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, 2015.-551с.

Works of the international scientific- practical conference «Foreign economic activity of the country in conditions of entry of the world economy to the mode of turbulence».- Astana: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2015.-p.551.

ISBN 978-601-301-521-7

УДК 339.9(063)
ББК 65.5

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2015
© Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, 2015

ISBN 978-601-301-521-7

производства с разработкой и внедрением инновационных технологий;
- выборочное финансирование приоритетных инновационных проектов различных категорий сложности.

Планомерное осуществление мер по созданию инновационной экономики в сельском хозяйстве Казахстана позволит обеспечить прорыв в области совершенствования технологий производства сельскохозяйственной продукции с использованием биотоплива, что будет способствовать повышению его экономической эффективности.

Список литературы

1. Альтернативная энергетика в Бразилии/ Информационно-аналитическое агентство, 2007.
2. Чем чревата погоня за биотопливом/ Нижегородский предприниматель, №7, 2008.
3. Выступление директора департамента стратегии развития агропромышленного комплекса и аграрной науки Министерства сельского хозяйства РК Б.Оспанова во II Евразийском энергетическом форуме KazEnergy от 6.09.2010 г.
4. Агропродовольственная программа развития сельского хозяйства Восточно-Казахстанской области на 2005-2015 годы.
5. Государственная программа по форсированному индустриально-инновационному развитию Республики Казахстан на 2010-2014 годы
6. Стратегический план развития Республики Казахстан до 2020 года.
7. Закон Республики Казахстан «О государственном регулировании производства и оборота биотоплива» от 15 ноября 2010 г. №352-IVЗРК.
8. Концепция развития рынка биотоплива в Казахстане до 2010 года.

УДК 334.722:339.137.2

КӘСПОРЫННЫҢ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫНДА БӘСЕКЕҚАБІЛЕТТІ БАСЫМДЫҚТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Р.М. Уринбаева, З.К. Кожаметов

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, Астана қ., Қазақстан

Кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін көтеру бойынша қайта құруды жүргізудің маңызды кезеңі оларды жүзеге асыру кезеңін таңдау болып табылады. Отандық және шетелдік жұмыстардың қатарында фирманың бәсекелес артықшылық циклына шығу болжанады.

Сыртқы факторлар – бұл кәсіпорын әсер ете алмайтын және өзінің саясатында оны өзгертілмейтін нәрсе ретінде қабылдайтын факторлар. Оларға келесілер жатады [1].

1. Мемлекеттік билік құрылымының қызметі (белгіленген және қаржы-несиелік саясат, заңнама). Мысалы, салықтық саясат сипатына байланысты (салықтық мөлшерлеме көлемі) кәсіпорын жоғары табысқа ие болып отырады, немесе, керісінше оны мүлдем алмайды. Мемлекетпен игілікті несиелі – ақшалы саясатты жүргізу несиені қол жетімді ете түседі, сәйкесінше, кәсіпорын өз тауарларын өндіру және іске асыруды дамыта алады және көбейте алады, көп табысқа жете алады және қарыздарынан құтыла алады. Ерекше назарды теңгенің валюталы курсының өзгеруіне аудару керек. Өз өнімін экспорттайтын кәсіпорын үшін басқа валюталарға қарағанда теңгенің курсы төмендету игілікті болады, себебі бұл экспортты ынталандыра түседі (шетелдік серіктестер біздің өнімді көптеп ала бастайды). Егер кәсіпорын тауарды импорттаса, онда оған басқа валюталарға қарағанда теңгенің курсы көтеру тиімді болады (ресурстар арзандайды). Протекционисті кедендік саясат кәсіпорынға теңге курсының өзгеруінің игіліксіз әсерін төмендетуге, сондай-ақ отандық тауарды шетелдік бәсекелестіктен қорғауға мүмкіндік береді.

2. Қалыптасатын шаруашылық болжам шикізат және материалды ресурстар нарығының, еңбек ресурстары нарығының, өндіріс қаражаттары нарығының және қаржылық ресурстар нарығының болжамын енгізеді.

3. Туыстық және қолдаушы салаларды дамыту. Бұл жерде сөз жаңа технологияларды (терең қайда өндірудің ресурс сақтау технологиясы), жаңа материалдар мен қуат көздерін дамыту туралы айтылған. Олардың өндіріске енуі кәсіпорынның ғылыми және өндірісті әлеуетін көтереді. Егер бұл салалар, мысалы, ғылыми-техникалық және экономикалық әлеуеттің тұралауынан сәйкес техника мен технологияны құрмаса, онда ол кәсіпорынды оларды өз бетімен дамытуға әрекет жасауға мәжбүрлейді. Нәтижесінде бұл табысты төмендететін, қосымша шығындарға, сәйкесінше, өндірісті кеңейту мүмкіндіктеріне әкеледі, акция бойынша дивиденттерді азайтады, бұл бірден олардың курстық құнына әсер етеді. Осылайша нарықтық қордағы кәсіпорынның жағдайы тұрақсыз, қозғалмалы бола түседі, яғни оның бәсекеге қабілеттілігі төмендейді.

4. Сұраныс параметрлері кәсіпорынмен өндірілетін, тауар сұранысының, оның тұрақтылығының өсуін, енгізеді, және де кәсіпорынға жоғары табыстар табуға және нарықта өзінің жағдайын бекітуге мүмкіндік береді. Тұрақсыз сұраныс, кәсіпорын өнімінің сапасына сатып алушы талаптарының өзгеріп кете беруі, халықтың сатып алу қабілетінің төмендеуі, керісінше, кәсіпорынның қажетті бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін жағдайлар жасамайды. Ішкі факторға келесілер жатады.

5. Басшылар мен кәсіпорынды басқару аппаратының қызметі (басқарудың ұйымдастырушылық және өндірістік құрылымы, басқарушы кадрлардың, кәсіби және білікті деңгейі және т.б.). Сөз түбегейлі төңкеріс жасауға қабілетті басшылар туралы болып отыр. Басқарманың ұйымдастырушылық және өндірістік құрылымы кәсіпорынның нарыққа қабілеттілігін арттыруды

қамтамасыз ету керек. Сұраныс өзгерісіне тез арада әсер ету үшін, басқарудың төменгі деңгейлеріне барынша жауапкершілікті салу қажет, ал өнімді жаңартуға сондай жоғары қабілетті қамтамасыз ету үшін, басқару стилін өзгертіп, басқарудың жаңа ұйымдастырушылық әдістерін үнемі енгізіп отыру керек. Бүгінгі таңда басшы қол астындағыларды асықтырмай, басқара білу, бағыттау білу және ақыл айта білу керек. Бұл «тізбекті» тәртіп және бұйрық беруге қарсы ұжымдық жұмыс пен ынтымақтастықты ұйымдастыру қажеттілігі бірінші орынға келетінін білдіреді. Басқа сөздермен айтқанда, сөз икемділік, басқарудың барынша ашық және формалды емес әдістері туралы болып жатыр.

6. Технологиялық жабдықтау жүйесі. Жабдықтар мен технологияларды жаңарту, яғни оларды барынша алдыңғы қатарлылармен ауыстыру кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін көтеруді қамтамасыз етеді, өндірістің ішкі икемділігін күшейте түседі. Кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін көтеруде кәсіпорын шығындарын төмендетуге, сәйкесінше, табыс көлемін көтеруге мүмкіндік беретін, қуатты сақтау және ресурсты сақтау технологияларын қолдану маңызды рөлді атқарады.

7. Шикізат, материалдар және жартылай фабрикаттар. Шикізат сапасы, оны қайта өндіру жиынтығы және қалдықтар көлемі кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігіне күрделі әсер етеді. Шикізатты қолданудан жылдық өнім шығысының азаюы (бұл әсіресе азық-түлік өнеркәсібіне сипатты), оның жинақсыз қайта өндірілуі өндіріс шығындарының көбеюіне, сәйкесінше, табыстың азаюына әкеледі, бұл өз кезегінде өндірісті кеңейтуге мүмкіндік бермейді. Нәтижесінде бәсекеге қабілеттілік төмендей түседі. Және керісінше, шикізатты қолданудың жақсаруы, оның жинақты қайта өндірілуі өндіріс шығындарын азайтады, сәйкесінше, бәсекеге қабілеттілікті көтереді.

8. Өнімді өткізу: оның көлемі және өткізу шығындары. Бұл фактор кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігін көтеруге күрделі әсер етеді: жоғары сапалы өнімді және біршама кішкентай өзіндік құнды шығара отырып, өндірісте жақсы нәтижелерге жетуге болады, бірақ бұның бәрі ойластырылмаған өткізу саясатының арқасында жоққа шығарылады. Сол себептен кәсіпорын нарыққа қажетті өнімді сату, өткізу көлемін көтеруді ынталандыру, өткізудің жаңа нарықтарына ие болудың арқасында тиімді өткізуді жүзеге асыруға талпынады. Бұның бәрі, бір жағынан, «өзінің» сатып алушысын қалыптастыру, тиімді бағалық саясатты жүргізумен жасалады, ал екінші жағынан – кәсіпорынды шикізатпен, тиімді баға бойынша қажетті материалдар және жабдықтармен тиімді қамтамасыз ету жолымен жасалады.

Жұмыс істейтін ортаны анықтап алып, кәсіпорын нарықтағы өзінің рөлін белгілеуге көшу керек. Бұл жерде оны бәсекелестерден ерекшелендіретін, кәсіпорын мүмкіндіктерінің сол максимизациясынан шығу маңызды [2].

Нарықтық ішкі салалық бәсекелестік қарқындылығы, көптеген елдердегі компания жұмысының тәжірибесі көрсеткендей, үнемі қызмет ететін бес негізгі факторларға байланысты: осы нарыққа жаңа өндірушілердің пайда болу немесе шығу мүмкіндігі, бір тауарды басқасымен ауыстыру қаупі, тұтынушының сатып алу қабілеті, жеткізушілердің несиелік қабілеті және де нарық қатысушыларының арасындағы бақталастық [3].

Қандай да бір жолды таңдау оның басшылығымен қабылданған, кәсіпорын қызметінің стратегиясына байланысты. Стратегия екі түрлі болады: тірі қалу, яғни қалыптасқан жағдайдан, олқылық пен лидерліктен эволюциялық даму. Қойылған мақсаттарға байланысты тілек білдірген жағдайға жету үшін, қолда бар жұмыс нысаны мен әдістерінде нені өзгерту керектігін табуға негізгі назар аударылады [4].

Тәжірибеде нақты жағдайлар осы екі шеткі көзқарастардың арасында тұрады, яғни қызметтің қандай да бір салаларында дамудың эволюциялық жолымен жүру қажет, ал басқаларында – болашақтан осы күнгіні болашаққа өзгерту арқылы.

Оларды жүзеге асырудың мақсаттары мен әдістері жалпы кәсіпорын үшін ғана емес, сонымен қатар оның қызметінің сәйкес салалары бойынша бекітіледі. өндіріс, коммерциялық және қаржылық қызмет, инновация және т.б. Осы салалардың әрбіреуі оны дамыту стратегиясында көрініс табатын, өзінің ерекшеліктеріне ие болу керек. Мысалы, коммерциялық қызмет саласында әртүрлі бағдар болуы мүмкін. Портер матрицасына сәйкес, фирма үш стратегияның бірін таңдай алады (1 кесте).

1 кесте – Портер матрицасы

	Тұтынушылардың көзқарасы-мен өнімінің өзіне тәндігі	Бәсекелестермен салыстыр-ғанда төмен шығындар
Шағын сектор меңгеріледі	Дифференциация стратегиясы	Шығындар бойынша лидерлік стратегиясы
Нарықтың шектеулі сегменттері меңгеріледі	Қуыс стратегиясы	

1 кестесінен үш стратегиялық ұқсастық орынға ие екенін көруге болады:

1. Дифференциация стратегиясы. Стратегия мақсаты – тұтынушылармен бірегей болып қарастырылатын, өнімді (қызметті) құру. Бұл стратегия тұтынушыны тауар маркасына «баулиды» және бағаға деген өнімнің сезімталдығын төмендетеді.

2. Шығындар бойынша лидерлік стратегиясы. Бәсекелестерге қарағанда, шығындарды барынша төмен деңгейде ұстау, егер фирма технология және өндірістік процес саласында ноу-хауға ие болса, ұйымдастырушылық ноу-хауға ие болса (мысалы, өткізу саласында, жұмыс күшін бақылау); капиталға кең қол жетуге ноу-хауға ие болса мүмкін болады.

3. Қуыс стратегиясы мақсатты қатал түрде анықтау күшіндегі тұжырымдама (тұтынушылар немесе географиялық ауданның нақты тобына) бәсекелестіктің кең даласындағы қызметке қарағанда, тиімді болу фактісіне негізделеді [5].

Қазақстандық шарттар үшін кәсіпорынды дамыту стратегиясын әзірлеу технологиясының келесі жүйелілігі сипатты:

- кәсіпорын міндетін (борышын) анықтау, сұрақты (идеяны) қою;

- кәсіпорын жұмыс істеуге қажетті, сыртқы және тапсырылған ортаны талдау;
- кәсіпорын міндеті (борышы) туралы шешім қабылдау (не өндіреді және қанша өндіреді);
- өткізу нарығын анықтау;
- даму мақсатын құру (алдын ала);
- оны шешкеннен мақсатқа жетуге болатын, негізгі проблемаларды бөліп көрсету;
- проблемаларды шешу жолдарын анықтау және нақты шешімдердің жолынан оңтайлы варианттарды таңдау;
- алдын ала мақсаттарды белгілеу; кәсіпорын мүмкіндіктеріне сәйкес түбегейлі мақсаттарды қабылдау;
- мақсатқа жету мерзімін бекіту;
- қажетті ресурстарды бағалау;
- динамикадағы кәсіпорын жұмысының нәтижелерін бағалау;
- қабылданған стратегияға сәйкес кәсіпорынды басқарудың ұйымдастырушылық құрылымына өзгерістер енгізу;
- кәсіпорынды дамытудың ұзақ мерзімді және ағымдағы жоспарын құру нысанында стратегияның тәжірибелік іске асуы;
- жоғарыда айтылған тарауларды жүзеге асыру үшін жауапты қызметтерді құру [6].

Қорытындылай келе, әлеуметтік – экономикалық та, өндірістік жүйенің де кәсіпорын дамуы стратегиясының концепциясы кәсіпорын қызметі сәттілігінің басты алғышарттарын, сыртқы ортаның мәселелері және оның ішкі орта мен ұйымдастыруының белгілі сипаттамаларында, қалыптастырудан тұрады.

Ұсынылған технологияларға байланысты кәсіпорынды дамытудың әртүрлі стратегиясын құруға болады. Мысалға, кәсіпорынның тауарлы – нарықты әлеуетін бағдарлаған кезде стратегияның келесі варианттарын әзірлеуге болады:

1. өндірістің жалпы көлемін сақтай отыра, шығарылатын өнімнің ассортиментін кеңейту;
2. өнім ассортиментін сақтай отыра, өндірісті кеңейту;
3. өнім өндірісін кеңейту, бірақ өндіріс шығындары мен бағасын төмендету;
4. жаңа технологияға көшу қаражатын жинақтау, бірақ та бұл уақытта өнім көлемі, ассортименті және бағасы өзгеріссіз қалады; өндіріс
5. көлемі мен оның құрылымын өзгеріссіз қалдырып, бағаны көтеру;
6. жаңа өнімді шығаруға немесе ескіні модификациялауға көшу.

Әдебиеттер тізімі

1. Шайдурова Н.И. Конкурентоспособность товаров и предприятий. - Новосибирск, 1998. - 46 с.
2. Стратегический менеджмент. Концепции и ситуации.- М., Инфра-М, 2000.- 419с.

3. Фейгенбаум А. Контроль качества продукции. -М., 1986. - 472 с.
4. Яновский А. Конкурентоспособность товара и товаропроизводителя. Бизнес Информ- Харьков, 1996. №2.
5. Юдин В.Э. Роль качества в экономической политике и обеспечении конкурентоспособности отечественной продукции// Экономика с.-х. и перерабатывающих предприятий. - 2000, №5.
6. Проект развития инноваций и конкурентоспособности.- Астана, 2007.

УДК 339.9

THE FOREIGN MNEs IMPACT ON THE RUSSIAN LABOR MARKET PRODUCTIVITY

O.D. Falchenko

The Ural State University of Economics
Ekaterinburg, Russia

Today some empirical papers are devoted to the study of the MNE activity effects on economic growth, employment, wages and productivity in host countries (B. Aitken, B. Bloningen, W. Feliciano, D. Figlio, R. Lipsey, W. Zeile, et al.) (Table 1). These studies have proved that direct investments helped to make easier the MNEs transition and cyclical crises in a number of host countries, and promote the host country economic growth on the basis of a more efficient resources usage:

– foreign companies access to the host country market leads to the replacement or displacement of less efficient domestic firms, which leads to a domestic resources redistribution between the more profitable companies and promotes the average labor productivity and per capita income growth;

– the foreign multinational corporations activities affect the competition growth on the host country markets, which encourages domestic firms to operate more efficiently.

We consider the MNEs impact on the Russian Federation labor market: the employment figures; the level of remuneration; the average productivity. To do this, we can formulate and test the following hypotheses:

Hypothesis 1. The labour productivity in MNEs foreign affiliates located in Russia is higher than the labor productivity in the national sector, which suggests that foreign companies have a more advanced technology, more efficiently use resources (capital, labor). Attracting foreign companies to inefficient industries, using their management experience can have a positive impact on the Russian economy performance.

Hypothesis 2. The level of wages in foreign invested enterprises is higher than at Russian enterprises due to the higher labor productivity and due to economies of scale.